

KÖNÜL BÜNYADZADƏ

BƏŞƏR TARİXİNDƏ SOYQIRIM HADİSƏSİ

Allah Təala insanları eyni yaratsa da onları müxtəlif xalqlara bölmüş, onları fərqli dillərdə danışdırmışdır. Fərq yalnız zahirə aid olsa da, bu fərqi törətdiyi fəsadlar çox güclü təsirə malik olmuş, hətta mənəviyyatı idarə edən və formalaşdıran amilə çevrilmişdir.

Məqsədlərini, istifadə etdikləri taktikanı nəzərə alaraq müharibələri bir neçə yerə bölmək olar: qoşun vasitəsi ilə aparılan və qurbanları, qanlı nəticələri olan silahlı qarşıdurmalar; öz mədəniyyətini məcburi şəkildə qəbul etdirməklə yerli mədəniyyəti sıxışdırıb aradan çıxardan, qansız, qurbansız, lakin daha ağır nəticə ilə bitən istilalar. Birincilərə məlum tarixi müharibələri, ikincilərə isə nümunə olaraq Böyük Britaniyanın «üçüncü dünya dövlətlərində» apardığı məqsədyönlü «ingilisləşmə», Sovet İmperiyasının «ruslaşma» və s. bu kimi oxşar siyasətləri aid etmək olar.

Müharibələr çərçivəsində aparılan, lakin müharibə qanunlarından kənara çıxan və tarixə soyqırım adı ilə daxil olan hər hansı bir «xalqı məhv» etmə prosesi də mövcuddur ki, insanlıq baxımından heç bir çərçivəyə sığmır, nə heyvan, nə bitki, nə də minerallar arasında müşahidə edilmir.

Ensiklopedik məlumatlara görə, soyqırım (genosid) – (yunanca genos – tayfa, nəsil və latınca caedo – öldürürəm) əvvəla, «əhalinin ayrı-ayrı qruplarının irqi, milli və dini zəmində məhv edilməsi», ikincisi, «insanlıq əleyhinə ən dəhşətli cinayət» deməkdir (7).

İlk dəfə 1945-ci ildə Nürnberq məhkəmə prosesində «müəyyən irq və onun təbəqələrinin, xalqların məhv edilməsi məqsədi ilə işğal edilmiş bölgədə irqi və dini qrupların əvvəlcədən düşünülmüş və sisteməlik şəkildə məhv edilməsi» (3) kimi təqdim edilmişdir.

1948-ci ilin 9 dekabr tarixində BMT-nin Baş Assambleyası tərəfindən «Soyqırım cinayətinin qarşısının alınması və ona görə cəzanın verilməsi haqqında» (2) konvensiyasının qəbul edilməsinə baxmayaraq, belə hadisələr bu gün də etnik, dini və irqi qrupların məhv edilməsi hallarında rast gəlinməkdədir.

Soyqırım bir termin olaraq yalnız XX əsrin ortalarında yaransa da, bir cinayət kimi yalnız faşizmin İkinci Dünya müharibəsi zamanı törətdiyi vəhşiliyin mühakiməsindən sonra qəbul edilərsə də, soyqırımın tarixi daha dərinidir. Onu da əlavə edək ki, soyqırımlar müharibələrə nisbətə daha az sayda baş versə də, qurbanlarının sayına və törətdiyi qəddarlığın miqyasına görə müharibədən daha böyük və daha dəhşətlidir.

Soyqırım hadisəsi elmin müxtəlif sahələrində kifayət qədər öyrənilmiş və öyrənilməkdədir. Faktla bağlı biz də öz mülahizələrimizi bölüşmək qərarına gələrək bu məqsədlə soyqırımların törənmə səbəblərini aşağıdakı şəkildə təsnifləşdirdik:

1. Müharibə əməliyyatları nəticəsində vəhşiləşmiş əsgərlərin qarşısı alınmaz hərəkətlərinin nəticəsi olan soyqırım. Məsələn, Birləşmiş Ştatların Uzaq Şərqdəki hərbi əməliyyatlarını bu qəbildən olan soyqırımlardan hesab etmək olar (1965-75-ci illərdəki Vyetnam və ya İkinci Hind-Çin müharibəsi). Onu da qeyd etmək lazımdır ki, belə soyqırımlar bəzən müharibənin bir hissəsi kimi qəbul edilir. Təbii ki, belə olan halda, bu, həm hadisənin bir soyqırım kimi düzgün qiymət almaması, həm də müəyyən xalqların haqlarının pozulmasının cəzasız qalması deməkdir. «Öz qüdrətinə arxayın olub beynəlxalq hüququ pozaraq düşmən hesab edilən hər hansı dövləti silah gücünə məhv etmək yalnız qısa müddətli effekt yarada bilər. Məsələn, XX əsrin 50-60-cı illərində ABŞ-in Koreya və Vyetnamda apardığı müharibələr xeyirdən çox ziyan gətirdi» (5, s. 7).

2. Müəyyən əraziləri ələ keçirmək və bu məqsədlə həmin ərazidə yaşayan xalqların kütləvi şəkildə qırılmasının nəticəsi olan soyqırım. Buna misal olaraq, Amerika materikində avropalıların (əsasən də ispanların) yerli əhali olan hinduları məhv etmələri faktını göstərmək olar. «Müasir məlumatlara əsasən, 12 oktyabr 1492-ci ildə Xristofor Kolumb tezliklə «Yeni dünya» adlandırılacaq qitənin adalarından birinə düşəndə onun əhalisi 100-145 mln. nəfər idi (David Stannard. American Holocaust : The Conquest of the New World. Oxford University Press, 1993.). İki əsr sonra əhalinin sayı 90% azalmışdı. Bu gün hər iki Amerikanın sağ qalmış «ən xoşbəxt» xalqları 5%-dən çox təşkil etmir. Özünün miqyasına və bu günə qədər davamiyyətinə görə Qərbi yarımkürəsinin yerli əhalisinin soyqırımının dünya tarixində paraleli yoxdur. Belə ki, 1492-ci ilə qədər 8 mln. mənəqə çiçəklənərkəndə idi, 1570-ci ildən isə yerli əhalinin ancaq iki bərhad kəndi qalmışdı. 80 il əvvəl Kolumb onlar haqqında «dünyada onlardan daha yaxşı və mülayim adamlar yoxdur» deyə yazmışdı» (1).

3. Müəyyən xalqın digər xalqa nifrət nəticəsi olan soyqırım. Bu, soyqırımın daha çox rast gəlinən halıdır. Nifrətin səbəblərini də müxtəlif şəkildə qruplaşdırmaq olar:

a) dini barışmazlıq. Bu qəbildən olan soyqırımlara əsasən «1096-1291-ci illər ərzində (1096-1097-ci illər – I, 1147-1149-cu illər – II, 1189-1192-ci illər – III, 1201-1204-cü illər – IV Xaç yürüşləri) müqəddəs xristian məbədlərinin və Fələstinin müsəlmanların (və yəhudilərin – K.B.) hakimiyyətindən azad edilməsini özlərinə şüar götürmüş Avropa katolik qüvvələrinin hərbi ekspedisiyaları» (7) şəklində aparılan Xaç yürüşlərini aid etmək olar. Məlumatlara görə, I Xaç yürüşündə Metsada 23 yəhudi öldürülür, Şpeyerdə xaçlılar bir hissə yerli əhalinin köməkliliyi ilə «xaç suyuna çəkmək istəməyən hər yəhudini öldürürdülər», «məcburən xaç suyuna çəkməmələri üçün anaları öz övladlarını öldürürdülər», «Trirdə yəhudilər çayda batırılırdılar». Ümumiyyətlə, yalnız «1096-cı ildə (I Xaç yürüşündə) Almaniya və Çexiyada 5 min yəhudi öldürülmüşdür» (7).

b) şəxsiyyətə pərəstiş kimi təyin edilə bilən, özünün bir xalq olaraq digərlərindən yüksək dəyərləndirilməsi. Buna misal olaraq alman faşizmini göstərmək olar. Məlumatlara görə, «Böyük Vətən müharibəsi illərində SSRİ-

dən Almaniyaya 5.269.513 insan aparılmışdır. Onların taleyi amansız olmuşdur. Ərazi azad ediləndən sonra düşərgə yerləşən yerdə böyük bir çalıda 3000 qızıl əsgər və sovet vətəndaşının meyiti tapılmışdır. Meyitlərə baxış zamanı işgəncələrin nə dərəcədə vəhşicəsinə olması aydın oldu: çoxunun əlləri, ayaqları sındırılmış, kəllə sümükləri əzilmiş, burun, qulaqları kəsilmiş, gözləri çıxarılmışdı» (4).

c) özünün başqa xalqdan əskikliyi gizlətməkdən doğan hərəkət. Bunun ən bariz nümunəsini ermənilərin türklərə qarşı törətdiyi vəhşiliklərdə görmək mümkündür.

Məlum olduğu kimi, türklər tarixən ermənilərlə qonşu olmuşlar. Və ermənilər əsrlər boyu türklərə qarşı həm müharibənin hər iki növündən istifadə etmiş, həm də müəyyən vaxtlarda soyqırımlar törətmişlər: 1905, 1918-1920, 1988-1993-cü illərdə baş vermiş hadisələr buna misaldır.

«XX əsrin birinci yarısında Zaqafqaziyada baş vermiş iki qırğın zamanı (1905-1907-ci illər, 1918-1920-ci illər) 2 milyona yaxın azərbaycanlı, ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş, öz ev-əşiyindən zorla qovulmuşdur.

Mart qırğını zamanı Bakı şəhərinin təkcə bir yerində qulaqları, burunları kəsilmiş, qarınları yırtılmış 57 azərbaycanlı qadınının meyidi tapılmışdır. Gənc qadınların diri-diri divara mıxlanması, ermənilərin hücumundan sığınmağa çalışan iki min nəfərin yerləşdiyi şəhər xəstəxanasının yandırıldığı da bu dəhşətli faktlar sırasındadır (8). Onu da qeyd etmək ki, istinad etdiyimiz məqalədə yalnız Bakıda deyil, ümumiyyətlə, İrəvan quberniyasından tutmuş Naxçıvan qəzasına qədər ermənilər tərəfindən minlərlə dinc əhali qətlə yetirilmiş, qadın, uşaq və qocalara işgəncələr verilmiş, mədəni abidələr dağıdılmışdır.

1992-ci ilin 25-26 fevralında Azərbaycanın Xocalı şəhərinin əhalisi üçün dəhşətli faciə baş verdi. Erməni və onların muzdlularının törətdiyi soyqırım nəticəsində 613 insan öldürüldü, 487 nəfər şikəst edildi, 1275 nəfər əsir götürüldü. Ölənlərdən 106 nəfəri qadın, 83-ü uşaq olmuşdur» (6).

Göründüyü kimi, soyqırım bəşər tarixində zaman-zaman baş verən, əksər hallarda öz hüquqi qiymətini ala bilməyən hadisədir. Qısa xronologiyadan o da aydın oldu ki, soyqırımların dəhşəti sivilizasiyanın inkişafı ilə heç də azalmamış, hətta artmışdır. Məhz son əsrlər ərzində ermənilərin türklərə, xüsusilə azəri türklərinə qarşı törətdikləri soyqırım hadisələrinin bir neçə dəfə təkrarlanması və belə hadisələrin dünya ictimaiyyətində əks-sədasız qalması və öz cəzasını almaması, əvəzində uydurulmuş tarixi faktlara rəvac verilməsi soyqırımların gələcəkdə də bəşəriyyəti dəhşətə gətirəcəyi faktından xəbər verir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Баумгартен А. Американский Геноцид
<http://usatruth.by.ru/index.html>
2. Большая Советская Энциклопедия.

- www.dazzle.ru/antifascizm/genocide.shtml
3. Геноцид.
www.naiou.kiev.ua/tslc/pages/humanright/glossary/index_r_3.htm
 4. Против лжи.
<http://www.kolumbus.fi/vevgeni.korolev/index.htm>
 5. Rüstəmov Y.İ. Zbiqnev Bjezinski ABŞ-ın Yaxın Şərq siyasəti haqqında. Şərq-Qərb. Sivilizasiyaların dialoqu. Elmi-nəzəri jurnal. Bakı, 2006, №1.
 6. Ходжалинская трагедия.
www.azerbaijanfoundation.org/cgi-bin/e-cms
 7. Электронная еврейская энциклопедия.
<http://www.eleven.co.il/letter/202>
 8. 1918-1920-ci il hadisələri, mart soyqırımı.
www.kesanhaber.net/kategori.asp

РЕЗЮМЕ

Кёнуль Буньядзе

Геноцид в истории человечества

В статье дается короткая энциклопедическая информация о геноциде, как о самой ужасной и жестокой акции против человечества. На основе факторов автор показывает, что хотя как термин геноцид вошел в научную литературу лишь в середине XX века, но как часть войны или определенных миссий существовал еще с древних лет.

Исходя из исторических данных, автор дает собственную классификацию за осуществление геноцида, происшедших в истории человечества. В конце статьи автор также вкратце касается вопроса о не получении геноцидов должного наказания и факты ложных информации, которые служат для целей определенных групп.

SUMMARY

Konul Bunyadzade

Genocide in a history of mankind

In the paper the brief encyclopedic information on genocide as about the most awful and severe action against mankind is given. On the basis of factors the author shows, that though as a term "genocide" was included in the scientific literature only in the middle of XX century as a part of but war or the certain missions has existed since ancient years.

Proceeding from the historical data, the author gives own classification of the genocides, taken place in a history of mankind. At the end of the paper the author also mentions in brief a question of not imposing for of due punishment genocides and the facts of false information which serve for the purposes of the certain groups.